

Nijolė Gaškaitė, Algis Kašėta, Juozas Starkauskas

NKVD IR NKGB (MVD IR MGB) VEIKLA

1944 m. vasarą, frontui atsiritus iki Lietuvos, į Lietuvą atsiunčiamas SSRS NKVD L.Berijos pavadootojas I.Serovas. Jis ėmėsi koordinuoti kelių frontų užnugario apsaugos NKVD kariuomenės veiklą ir atkurti LSSR represines struktūras. Kadangi vietinių kadro beveik nebuvo, į Lietuvą iš SSRS atsiunčiama didelė grupė NKVD-NKGB darbuotojų. 1944 07 15 įkuriama Lietuvos SSR NKGB, o liepos 16-ąją Vilniuje pradėjo dirbti devyniolika NKVD-NKGB operatyvinių grupių. Veikė Centrinis aparatas, Vilniaus ir Kauno miestų skyriai ir 22 apskričių skyriai. Valstybės saugumo komisaru buvo paskirtas gen. mjr. A.Guzevičius, o Vidaus reikalų komisaru – surusėjęs gen. mjr. J.Bartašiūnas. SSRS NKVD-NKGB įgaliotinais Lietuvai paskiriami gen. mjr. Rodionovas, o nuo 1945 m. gegužės mėnesio – gen. mjr. I.Tkačenka (pareigas ėjo iki 1947 m.). Jie ir buvo tikrieji šių žinybų šeimininkai.

[...]

Greta NKVD ir NKGB Lietuvoje veikė ir 1943 m. sukurta SSRS gynybos liaudies komisariato Vyriausioji kontržvalgybos valdyba – SMERŠ [*Smert špionam* – rus. mirtis šnipams]. Nuo 1946 m. gegužės mėn. ji buvo reorganizuota ir prijungta prie MGB. Ši žinyba ne tik persekiojo nelojalius valdžiai kariškius ir piliečius, bet ir tikrino visų NKVD-NKGB kadro patikimumą.

1946 03 25 komisariatai tapo ministerijomis (MVD [Vidaus reikalų ministerija], MGB [Valstybės saugumo ministerija]). Be centrinio aparato ir dviejų miestų skyrių veikė 38 apskričių skyriai. [...]

Smulkiau enkavėdistų užduotys išvardintos 1945 m. direktyvose LSSR NKVD-NKGB opersektoriams ir apskričių skyriams. Pagrindinis akcentas šiame dokumente suteikiamas agentūros tinklo sukūrimui ir visų nepageidaujamų asmenų suėmimui. Šie žmonės – tai visų pasipriešinimo prieš okupacijas – tiek sovietines, tiek nacių – organizacijų nariai ir „tėvynės išdavikai“ (smulkiau nepaaiškinant, kas priklauso šiai kategorijai). Šis dokumentas taip pat liudija, kad nuo pat pirmų okupacijos dienų sovietinė valdžia terorą derino su propaganda. Tuo tikslu į kaimus buvo siunčiami ginkluoti partiniai aktyvistai, o jų organizavimu ir veikla rūpinosi represinės žinybos – NKVD-NKGB.

Vykdydami priešų paieškas, enkavėdistai nuolat tikrindavo įvairių įstaigų tarnautojų, studentų, moksleivių ir dėstytojų patikimumą. Aptikę „socialiai svetimus elementus“, vykdydavo kadro „valymą“.

Žmonių persekiojimui ir tardymui buvo skirti visi MGB skyriai. [...]

Lietuvos partizanų kovos ir jų slopinimas MVD-MGB dokumentuose 1944–1953 metais [sudarė Gaškaitė N., Kašėta A., Starkauskas J.], Kaunas: Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, 1996, p. 38–43.